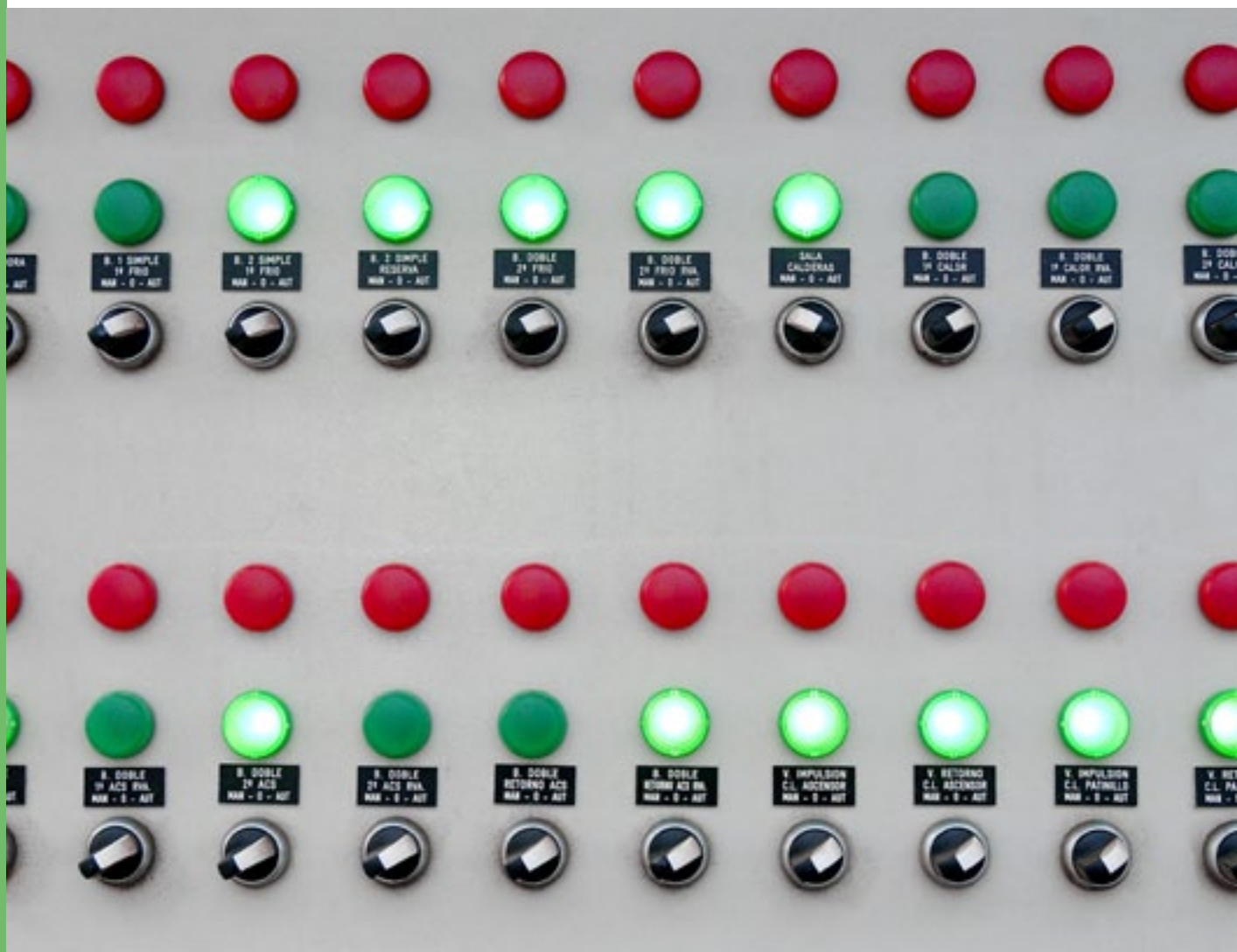

Bedömning i yrkesämnen

– dilemman och möjligheter

Beställningsuppgifter:

Fritzes kundservice

106 47 Stockholm

Telefon: 08-690 95 76

Telefax: 08-690 95 50

E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 11:1219

ISBN: 978-91-86529-37-6

Bilder: Javier Larrea/Scanpix omslag, Pixtal/Scanpix s 4, Thinkstock s 27,
Johnér Bildbyrå s 31 och Michael McLain s 9, 12, 19 och 23

Grafisk produktion: AB Typoform

Tryck: DanagårdsLitho AB, 2011

Förord

Det här bedömningsmaterialet har kommit till för att stödja yrkeslärare i deras arbete med bedömning. Även andra lärare och skolledare kan ha glädje av det.

Materialet är ett levande dokument, och kommer att fortsätta växa så att det med tiden omfattar alla yrkesprogram. Mer material om bedömning i yrkesämnen kommer under 2011.

Syftet med materialet är att fördjupa diskussionen om hur bedömning i yrkesämnen går till. Därför får du ta del av både vetenskapliga teorier och vardagliga sätt att se på bedömning. Vi hoppas att materialet ska bidra till kompetensutveckling och stimulera diskussioner om bedömningens dilemman och möjligheter.

Karin Hector Stahre
Enhetschef

Björn Sterner
Undervisningsråd

Daniel Wernegren
Undervisningsråd

Innehåll

- 5 Lärarens bedömningsuppdrag utifrån den nya gymnasieskolans styrdokument**
Björn Sterner, undervisningsråd, Skolverket
- 8 Bedömning – viktigt och svårt**
Astrid Pettersson, professor, Stockholms universitet, PRIM-gruppen
- 13 Bedömning i yrkesämnena i gymnasieskolan**
Helena Tsagalidis, universitetslektor, Stockholms universitet
- 26 Perspektiv på bedömning – teman, överväganden och konflikter**
Daniel Wernegren, undervisningsråd, Skolverket
- 33 Bedömningsexempel i yrkesämnena**

Lärarens bedömningsuppdrag utifrån den nya gymnasieskolans styrdokument

BJÖRN STERNER, UNDERVISNINGSRÅD, SKOLVERKET

Trots att gymnasieskolan förändras, är grundförutsättningarna för lärarnas bedömningsuppdrag desamma. Det är fortfarande läraren som är myndighetsutövare, även om branscher, programråd och rektorer också har en roll. Oavsett om man bedömer elever på dagens yrkesförberedande program eller på de nya yrkesprogrammen, är det kunskaper i yrkesämnet som ska bedömas. Men det finns några avgörande skillnader: ämnesplanernas nya struktur, gymnasiearbetet och den tydligare fokuseringen på yrkeskunskaper är exempel på sådana.

Ämnesplanernas nya struktur

Kurserna som ska betygsättas kommer att kopplas närmare ämnet än idag. Kursplanerna som hörde till läroplanen för de frivilliga skolformerna försvinner helt. I deras ställe får vi ämnesplaner, som har en annan struktur än idag. I ämnesplanerna beskrivs det ämnesgemensamma syftet, samtliga ingående kurser och hur kurserna bygger på varandra. Där finns också varje kurs centrala innehåll och kunskapskrav kopplade till kursen. Det är alltså i ämnesplanerna läraren hittar det som ska ligga till grund för bedömningen.

Vi får en ny betygsskala med fler betygssteg. Det innebär däremot inte att vi får ett nytt betygssystem. Skalan är sexgradig från A till F med fem godkända och ett icke godkänt betygssteg.

De nationella kunskapskraven beskriver betygsstegen E, C och A. Dessa ska läsas tillsammans med målen under rubriken *Syfte* i ämnesplanerna och tillsammans med det centrala innehållet i respektive kurs.

Kunskapskraven är formulerade som en sammanhållen text och uttrycker vad eleven gör och med vilken kvalitet. Oavsett betygssteg beskriver kunskapskraven ett brett kunskapsregister. Huvudprincipen är att det ska finnas med samma aspekter av kunskap för E, C och A, samt att progressionen mellan betygen synliggörs i de begrepp som är markerade i fetstil i kunskapskraven.

Kunskapskraven innehåller en fullständig beskrivning av vad som krävs för varje betygssteg. En elev som uppfyller lägsta godtagbara kunskapskrav i sin helhet får betyget E. Betyget C får en elev om kunskapskraven för C är uppfyllda i sin helhet och betyget A om kunskapskraven för A är uppfyllda i sin helhet. Om en elev inte når kunskapskraven för E, får eleven betyget F.

Betygen D och B speglar en kunskapsutveckling på väg mot nästa steg. Exempelvis får en elev som uppfyller kunskapskraven för E och till övervägande del kunskapskraven för C, betyget D. Bedömningen av ”till övervägande del” är strikt relaterad till innehållet i kunskapskraven och får inte ta stöd i lokalt formulerade kunskapskrav på B- respektive D-nivå. Även här måste yrkesläraren göra en allsidig helhetsbedömning.

När läraren saknar bedömningsunderlag för en elevs kunskaper på grund av mycket stor frånvaro ger man ett streck istället för betyg. Strecket ska användas mycket restriktivt. Skolan måste kunna redovisa de åtgärder som vidtagits i samband med frånvaron. En kurs där en elev fått ett streck kan inte ingå i en gymnasieexamen.

Precis som tidigare är kollegialt samarbete inom och utanför den egna skolan nödvändigt och värdefullt för att skapa en gemensam tolkning och förståelse av ämnesplanerna med sina kunskapskrav.

Gymnasiearbetet

Gymnasiearbetet är inte någon kurs, utan ett arbete som ska sammanfatta de yrkeskunskaper eleven förvärvat på väg mot yrkesutgången. Det genomförs därför i slutet av utbildningen. Här måste eleven ha godkänt resultat för att uppnå yrkesexamen. Högre betygssteg finns inte. Gymnasiearbetet ska visa att eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången. Det ska pröva elevens förmåga att utföra vanliga arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Gymnasiearbetet ska utföras på ett sådant sätt att eleven planerar, genomför och utvärderar sin uppgift. Det kan även utformas så att det ger eleverna möjlighet att pröva sitt yrkeskunnande i företagsliknande arbetsformer. Det nuvarande projektarbetet försvinner.

Tydligare fokus på yrkeskunskaper

De tolv nya yrkesprogrammen ska leda eleven längre mot yrket än dagens yrkesförberedande program. Detta blir tydligare i både programstrukturerna och ämnesplanerna. Branschernas medverkan blir också tyngre via nationella och lokala programråd. Ett exempel på arbetsuppgifter för det lokala programrådet är att hjälpa till vid utformning och bedömning av gymnasiearbetet. Det blir tydligare att det är yrkeskunskaper det handlar om, och förmågan att använda dem. Kunskaperna ska leda till anställning och användas i yrket.

Avslutningsvis är det viktigt att betona att likheterna i bedömningsuppdraget överväger. Det är fortfarande kunskaper i yrkesämnet som ska bedömas. Det är fortfarande läraren som är ansvarig för bedömning och betygssättning. Det är fortfarande läraren som är myndighetsutövare.

Bedömning – viktigt och svårt

ASTRID PETTERSSON, PROFESSOR, STOCKHOLMS UNIVERSITET, PRIM-GRUPPEN

Bedömning präglar det mesta av vad vi gör och lär oss. Inte minst i skolan är bedömning en ständig följeslagare till undervisning och lärande. Bedömning lyfts fram mer och mer som ett område som måste problematiseras.

Bedömning i praktiska yrken har en lång tradition inom skråsystemet, där utbildning och bedömning ingick som en helhet i relationen mellan en mästare och en lärling. Under 1200- och 1300-talen nådde skråorganisationen Norden, och skräddarskrået är det äldsta kända i Sverige. Inom skråväsendet fick ingen utöva hantverksyrket som inte godkännts som mästare. Kraven på yrkesskicklighet var höga, och för att bli mästare krävdes att man klarade mästarprovet. Därför hade mästarbrevet stor betydelse. Det var mästarens uppgift att genom lärlingsutbildning ansvara för nyrekrytering till yrket.

År 1846 avskaffades skråväsendet, och därefter kunde vem som helst driva hantverksrörelse. Kritiken var stor, och oron växte för att yrkesutövandet skulle få dålig kvalitet och att hantverket skulle utvecklas negativt. Kungen utfärdade 1940 en kungörelse om ”mästarbrev för hantverksutövare”, vilket innebar att branschorganisationen kunde utse en mästare.

Idag är yrkesutbildningen en del av gymnasieskolan. Enligt den gamla läroplanen för de frivilliga skolformerna skulle utbildningarna förbereda eleverna för ett rörligt yrkesliv, där de specialiserade sig eller ”färdigutbildades” ute i arbetslivet. I och med den nya gymnasieskolan kommer utbildningen återigen närmare yrket – yrkeskunskaperna hamnar i fokus, ska leda till anställning och användas i yrkeslivet.

Bedömningens grundläggande frågor

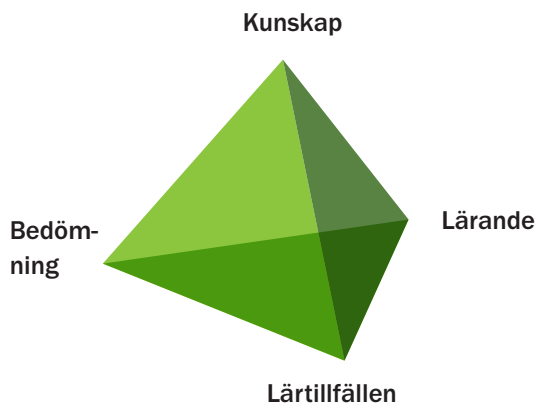
Det finns fem grundläggande frågor som gäller alla former av bedömning, inte bara bedömning av yrkeskunnande:

- Varför ska bedömning göras?
- Vad ska bedömas?
- Vem ska göra bedömningen?
- Hur ska bedömningen gå till?
- När ska bedömningen ske?

De fem frågorna hänger ihop och det finns inte några på förhand givna svar, utan dessa måste hanteras i ett sammanhang. Sammanhanget i en yrkesutbildning kan illustreras med nedanstående generella figur (Carlsson, Gerrevall, Pettersson, 2007). Figuren visar att bedömningen utgår från kunskap, lärtillfällen och lärande (både elevens och lärarens). En bedömning som bara används till att ge eleven ett kvitto på sin kunskap (bedömning i summativ mening), utgår från kanten bedömning–kunskap. En bedömning som stärker lärandet och påverkar både lärandet och undervisningen (bedömning i formativ mening) utgår från alla kanter i figuren, också från lärtillfällen och lärande.

Bedömningens syfte är att ge en så tydlig bild som möjligt av en persons kunnande. Men vad innebär det egentligen att vara kunnig inom ett yrke? När vi bedömer en persons kunnande är det ofta utifrån en begränsad situation.

Det man väljer ut för att bedöma en persons yrkeskunnande är bara ett stickprov på det samlade kunnandet. Det är inte möjligt att bedöma en persons kun-

nande i alla avseenden och i alla möjliga situationer. Men med ett stickprov följer också olika ställningstaganden som behöver göras. Någon eller några ska avgöra vad som ska bedömas, och urvalet ska på något sätt också spegla helheten i kunnandet. Det som då måste vara vägledande är *att göra det väsentligaste bedömbart och inte det enkelt mätbara till det väsentligaste*.

Det innebär att vi utifrån styrdokumentet måste bestämma oss för vad som är det väsentligaste. Därefter kan vi välja relevanta bedömningssituationer eller uppgifter, där eleverna får möjlighet att visa sitt kunnande och sina missuppfattningar. En viktig del i bedömningsprocessen är sedan att analysera resultatet, tolka det och ge ett omdöme (kanten kunskap–bedömning). Ska bedömningen dessutom påverka undervisning och lärande, måste man ge gensvar till eleverna och arbeta vidare utifrån det kunnande som de visat.

Stöd vid bedömning

I och med den nya gymnasieskolan ska yrkeslärare bedöma elevernas yrkeskunnande, både i karaktärsämnen och i gymnasiearbeten. Denna skrift och de bedömningsexempel som finns på www.skolverket.se/yrkesbedomning ska vara ett stöd för läraren i den bedömningen. Tillsammans ska det också vara ett stöd för en likvärdig bedömning. Skolverket och Myndigheten för skolutveckling har tidigare gett olika former av stöd vid bedömning av yrkeskunnande som fortfarande är användbart. På Skolverkets webbplats finns en provbank för program med yrkesämnen, fritt för användning. Det finns också ett stöd som heter MyrA – Samverkan i bedömning, där man får råd om hur man kan lägga upp ett bedömningsarbete på en skola med yrkesämnen. Där finns också bedömningsmatriser som kan användas både av elever och lärare.

Referenser

Carlsson, C-G., Gerrevall, P. & Pettersson, A. (2007). *Bedömning av yrkesrelaterat kunnande*. Stockholm: HLS Förlag.

Skolverket. *Provbankens prov för program med yrkesämnen*. Finns tillgänglig på <http://yrkesprovbanken.skolverket.se/>

Skolverket. *MyrA – Samverkan i bedömning*. Finns tillgänglig på www.prim.su.se/myra/index.html

Bedömning i yrkesämnen i gymnasieskolan

HELENA TSAGALIDIS, UNIVERSITETSLEKTOR, STOCKHOLMS UNIVERSITET

Den här artikeln tar upp bedömningen i yrkesämnen. Jag jämför branschens krav på yrkeskunnande med ämnesplanernas krav på kunskaper, och presenterar några användbara metoder att bedöma.

För att kunna bedöma eleverna behöver vi fungerande begrepp, som klargör vad vi bedömer och gör det lättare att prata om yrkeskunnandet. Då blir vi också tydligare i våra bedömningar. När vi har identifierat vad vi ska bedöma, kan vi bedöma hur väl det har utförts. Vad vi bedömer svarar på frågan: Vad kan eleven utföra i ett visst sammanhang i sitt yrkesämne?

I yrkesämnen finns både generella och specifika kunskaper som lärarna behöver uppmärksamma, identifiera och bedöma. Här använder jag två begrepp som kan användas oavsett yrkesområde. De är nyckelkvalifikationer och specifika yrkeskunskaper.

Nyckelkvalifikationer

Nyckelkvalifikationer är generella kunskaper som vi alla behöver oavsett yrke. De är nycklar till arbetslivet – en kombination av kunskaper, färdigheter och attityder som är anpassade till yrket. Några förekommer även i läroplanen:

- självständighet
- förmåga att planera, organisera och lösa problem
- förmåga att lära sig att lära
- samarbete
- kundkontakt
- kommunikation
- initiativkraft.

.....
Läs mer om nyckelkvalifikationer i Nyckelkompetenser i livslångt lärande: en europeisk referensram (2007).
.....

Specifika yrkeskunskaper

Specifika yrkeskunskaper är de kunskaper som ger var och en en möjlighet att utvecklas och bli skicklig inom det egna yrkesområdet. De kan vara allt från att känna igen patientens eller kundens omedelbara behov genom att bara läsa av situationen till att beräkna hållfastheten för en bro. Ofta har användning och hantering av arbetsredskap, verktyg och maskiner en viktig roll, och eleverna måste lära sig de specifika benämningarna på dem. På motsvarande sätt är det viktigt att eleverna lär sig behärska de vanligaste arbetsprocesserna och de regler som är gemensamma inom yrkesområdet (yrkespraxisen).

Realistiska arbetsuppgifter

Realistiska arbetsuppgifter är för det mesta komplexa. Dessutom krävs det både tid och resurser för att bedöma dem. De innehåller både nyckelkvalifikationer och specifika yrkeskunskaper, och är situationsbundna.

Man kan dela in skolans arbetsuppgifter i tre grupper: inte realistiska, ganska realistiska och realistiska. För att ge ett konkret exempel utgår jag från några vanliga uppgifter på Hotell- och restaurangprogrammet:

- 1.** Inte realistisk innebär att eleven läser ett recept som läraren valt ut. Här kan läraren bara bedöma förmåga till högläsning.
- 2.** Ganska realistisk innebär att eleven har valt receptet själv och läser upp det högt. Här kan läraren bedöma förmågan att välja passande recept, förmågan att värdera och läsa högt.
- 3.** Realistisk innebär att eleven tillagar receptet och gästen äter maten. Här kan läraren bedöma både processen och produkten. Om vi vill göra arbetsuppgiften ännu mer realistisk kan vi låta eleverna skapa något, till exempel ett eget recept.

Den här uppdelningen kan hjälpa oss att analysera hur realistiska elevernas uppgifter är, genom att den tydliggör uppgiftens komplexitet och därmed också nivån. För att kunna bedöma komplexa realistiska uppgifter på ett tillförlitligt sätt behöver undervisningen och bedömningen stämma överens.

.....
Läs mer om realistiska
uppgifter i Wiggins (1998).
.....

Planering – en viktig del i bedömningsprocessen

För att kunna bedöma situationsbundna, komplexa och realistiska arbetsuppgifter, måste vi tidigt planera hur vi ska få kunskapsmål, undervisning och bedömning att stämma överens. Det är vid planeringen som man bestämmer arbetsområden, undervisningens logiska flöde och de meningsfulla arbetsuppgifterna. Om man inte gör det kan det hända att man väljer mindre meningsfulla grunder för bedömningen, på grund av att de är lätta att identifiera, istället för dem som är svårare att bedöma men som är mer meningsfulla.

När man planerar bedömningen behöver man först tydliggöra relationen mellan mål och kunskapskrav. Därefter måste man klargöra vad syftet är med bedömningen, till exempel vad resultatet ska användas till, vad som ska bedömas, var bedömning ska ske, vem som ska bedömas och av vem, samt tiden för bedömningen. Slutligen utformar man arbetsuppgifterna eller provuppgifterna, så att det blir möjligt att nå målen och göra en bedömning.

Gemensamma bedömningsgrunder, apl-praktik och kunskapskrav

Bedömning i yrkesämnen kräver yrkeserfarenhet, kunskap om styrdokument och ett gott omdöme. Yrkesmässiga bedömningar görs bäst av dem som själva har yrkeskunskap och erfarenhet inom området. Oftast har karaktärsämneslärarna och apl-handledarna både kunskaper om yrket, dess yrkespraxis och yrkeskultur. I skolan kan man förmedla yrkeskunskap och delar av yrkespraxis till eleverna, men det är svårt att förmedla en yrkeskultur där. Både yrkespraxis och yrkeskultur är mer beroende av sammanhanget än vad yrkeskunskap är, och behöver därför en mer realistisk miljö. Av den anledningen kommer apl-praktiken in som en viktig del i utbildningen – och i lärarnas bedömning.

Lärarna har olika förutsättningar till samarbete och uppföljning av praktikperioder, beroende på hur deras tjänster ser ut. Följden blir att både eleverna på praktikplatserna, handledarna och lärarna har olika förutsättningar inför apl-praktiken och därmed också inför bedömningssituationen. Olika förutsättningar kan minska bedömningens tillförlitlighet och trovärdighet – därför måste de uppmärksammas.

Läs mer om yrkespraxis
och yrkeskultur i Höghjelm
(1998).

Handledarnas omdömen och tillförlitlighet

Skolan och apl-platsen ska samarbeta om praktiken. Under apl-tiden kan handledarna följa elevernas utveckling och därefter utfärda omdömen om deras kunskande, men inte sätta betyg. Det innebär att lärarna behöver informera apl-platserna om praktikperiodens uppgift i utbildningen, och hur man bedömer. Eftersom lärarna ska utnyttja all tillgänglig information vid betygssättningen, och göra en allsidig bedömning av kunskaperna, innebär det att lärarna behöver ta hänsyn till den information som apl-handledarna ger. Frågan är vilken information som är relevant och hjälper lärarna vid den slutgiltiga bedömningen.

Här kan det uppstå frågor dels om vad som ska bedömas på apl-platsen, dels om hur det värderas av handledarna och om metoderna är relevanta. Bedömer apl-handledarna eleverna utifrån kunskapskraven och baserar de bedömningen på samma grunder?

Om handledarnas krav och omdömen skiljer sig från varandra och från skolans kunskapskrav, kan lärarna få svårt med tillförlitligheten i bedömningen vid betygssättningen. De kan ha svårt att veta vad omdömet från handledaren är bevis på. Därför behöver skolan tillsammans med apl-platserna ta fram de mest lämpliga grunderna för bedömningen (arbetsprocesser och prestationer) och komma överens om dem. Man måste också resonera om de normer inom yrket som ligger till grund för ett gott arbete, och försöka anpassa dem även till skolans uppdrag och styrdokumentens kunskapskrav. Detta kräver en kartläggning av apl-platsernas olika förutsättningar som ger kunskap om vad de kan erbjuda för praktik och vad de inte kan ställa upp med. När skolan får reda på praktikplatsernas möjligheter och begränsningar, kan de ansvariga lättare skapa gemensamma grunder för bedömningen. Med hjälp av informationen från apl-handledaren kan skolan anpassa karaktärsämneskursernas innehåll och lägga in de moment och mål som man vet att apl-praktikplatserna i vanliga fall inte kan erbjuda. På detta vis kan man trygga bedömningens giltighet i förhållande till yrkeskraven och utbildningskraven.

Giltigheten i apl-handledarnas bedömningar bygger till stor del på den aktuella yrkeskulturens gemensamma normer. Men det gäller att även arbetsuppgifterna är ganska lika på de olika praktikplatserna och lämpliga för bedömning. Uppgifterna bör förekomma över en längre tidsperiod, och man måste kunna jämföra omständigheterna och metoderna under bedömningen. Det förutsätter att man tillsammans identifierar de viktigaste och lämpligaste kunskaperna och arbetsmomenten inom yrkesområdet, för att sedan med hjälp av detta formalisera bedömningen. Då får bedömningen större tillförlitlighet, trovärdighet och kvalitet.

Röster om bedömning – gymnasieelever, arbetsledare, bransch och forskare

Gymnasieelever anser själva att självständighet och användning av arbetsredskap och maskiner är viktiga färdigheter i yrket. En annan viktig förmåga är att argumentera, det vill säga att kommunicera. Däremot bedömer de att arbetet inte kräver skriftlig presentation och engelska.

Arbetsledarna värdesätter sju kunskaper mer än andra. Högst är kraven på ordningssinnet: att hålla tider och följa regler. Därefter kommer samarbete och initiativtagande, arbetsplanering, noggrannhet och problemlösning. Självständighet kommer på åttonde plats.

Branschen anser att yrket i framtiden kräver: branschspecifika kunskaper, baskompetenser (skriva, läsa och räkna), social kompetens (att bemöta andras känslor och behov, samarbeta och kommunicera), interkulturell kompetens (behärska flera språk och ha en öppen inställning till olika kulturer), analytisk kompetens (problemlösning och kritiskt tänkande), entreprenörskompetens (identifiera möjligheter och omsätta dem i handling, kunskap i att starta och driva verksamhet, engagera andra för idéns genomförande) och ledarkompetens.

Det är alltså möjligt att hitta gemensamma grunder för bedömningen bland både specifika yrkeskunskaper och nyckelkvalifikationer. Men det behövs bättre kommunikation mellan skolan, apl-ansvariga på företaget (framför allt handledarna) och näringslivet. Om kommunikationen fungerar blir bedömningarna trovärdigare och möjliga att jämföra.

Nyckelkvalifikationer i kunskapskraven

Kunskapskraven beskriver nyckelkvalifikationen samarbetsförmåga med orden ”i arbetet samverkar eleven med andra”, ”i samråd med handledaren” och ”eleven samarbetar”. Det innebär att samarbetsförmågan behöver identifieras för att kunna bedömas. Branschens krav på social kompetens skapar svårigheter för bedömningen, eftersom det är svårt att bedöma hur man relaterar till andras känslotillstånd och behov. Om vi betraktar nyckelkvalifikationen kundkontakt, liknar den företagarnas beskrivning av social kompetens. Där är kommunikations- och samarbetsförmågan avgörande för bedömningen.

En hög grad av självständighet förekommer oftast på A-nivån i kunskapskraven och beskrivs för det mesta som ”självständigt efter samråd med”. Detta kan tolkas

.....
Läs mer om branschernas kompetensbehov i Företagens kompetensbehov – en utmaning för Sverige (2006).
.....

som att eleverna, för att få betyget A, inte behöver vara helt självständiga, men att de förstår värdet av samråd och kan ta till sig informationen i kommunikationen, tolka den och utföra uppgiften självständigt. Varken arbetsledarna eller branschen understryker självständighet, till skillnad från unga vuxna som arbetat i yrket. En anledning till att man har olika syn på självständighet är att eleverna, som kommer direkt från gymnasieskolan, behöver vägledning i början av karriären för att senare kunna vara mer självständiga i förhållande till arbetsuppgifterna. Unga vuxna däremot kan uppleva större krav på självständighet genom att de vill prestera bra i arbetet eller att de uppfattar självständighet som något "fix och fast". Men självständighet förändras, och växer med hjälp av egna och andras erfarenheter.

Initiativtagande, arbetsplanering och problemlösning förekommer både i kunskapskraven och i branschens beskrivningar. Alltså stämmer kunskapskraven till stor del överens med branschens krav på nyckelkvalifikationer.

Vad kännetecknar då nyckelkvalifikationerna inom de olika yrkena? Har till exempel alla yrken likadana samarbetsformer? Antagligen inte. Därför behöver olika yrkesgrupper diskutera vilka egenskaper de olika nyckelkvalifikationerna har, för att sedan beskriva dem. Begreppet nyckelkvalifikationer fungerar alltså när man ska identifiera gemensamma grunder för bedömningen både i skolan och arbetslivet.

Specifika yrkeskunskaper i kunskapskraven

Specifika yrkeskunskaper identifieras bäst i sitt sammanhang. I alla karaktärsämneskurserna behöver eleverna utföra verklighetsanknutna aktiviteter som är relaterade till yrket. Övergripande yrkesaktiviteter beskrivs till exempel som "vanligt förekommande arbetsuppgifter", "mer avancerade" eller mer specifikt som "vanligt förekommande elinstallationer". Komplexiteten i uppgifterna beskrivs med begrepp som "enklare" eller "avancerade". Nivåerna innehåller beskrivningar om vad eleven ska göra eller utföra som "eleven redogör, beskriver eller utför något". Kvalitetsnivån på arbetet, beskrivs som "med säkerhet", "med viss säkerhet", "på ett säkert sätt" och "på ett yrkesmässigt sätt" eller "noggrant".

För att vi ska uppnå likvärdighet och kvalitet i bedömningar kräver dessa nivåbeskrivningar att lärarna är tydliga. Eleverna kan inte veta vad till exempel "på ett yrkesmässigt sätt" innebär, eftersom de inte har de nödvändiga yrkesmässiga erfarenheterna. Detta får inte vara lärarens tysta kunskap i bedömningssituationer. Eleverna, i motsats till lärarna och apl-handledarna, saknar både den nödvändiga

förtrogenhetskunskapen inom området och de yrkeskulturella normerna. Det faller då på de mer kunniga att informera om detta.

Ett vanligt begrepp är handlag, som används till exempel i samband med att kunna välja och hantera material, utrustning, verktyg och maskiner. Exempel på nivåer är ”gott handlag/visst handlag/tillfredsställande/mycket gott handlag”. I vissa kurser behöver eleverna redogöra för arbetsprocesser, tekniker och metoder, och i andra kurser kunna utföra dem ”på ett säkert sätt” eller utföra processerna med ”höga krav”. Även de här nivåbestämningarna kräver klarlägganden som svarar på frågan: Vad innebär det när något är tillfredsställande? Vad innebär gott eller mycket gott handlag och vad är den tydliga skillnaden mellan dessa? Begreppen ”hög” och ”god/gott” är värdeord och behöver preciseras i sitt sammanhang – annars blir bedömningarna godtyckliga.

Eleverna behöver även visa att de kan använda sin omdömesförmåga. De behöver ”utvärdera sitt eget och andras arbete”, ”ge enkla eller nyanserade omdömen” och ”ge förslag på hur arbetet kan förbättras.” För att kunna göra detta behöver de ha kunskap om gällande kvalitetskriterier i arbetet och få möjlighet att öva omdömesförmågan. För att träna upp sin omdömesförmåga måste eleven få tillgång till andras erfarenheter och dra nytta av egna erfarenheter. Sedan kan de jämföra dem med den aktuella situationen, och ge ett omdöme om den. Eleverna måste också förstå de yrkesetiska normerna. Detta för med sig att yrkesetik som begrepp och kunskapsområde behöver tas upp till diskussion i undervisningen i yrkesämnena. I vissa kurser, men inte i alla, är yrkesetiken tydligt uttryckt i kunskapskraven.

Att kunna följa regler, lagar och andra bestämmelser på yrkesområdet ingår i kunskapskraven. För det mesta handlar det om arbetsmiljö, säkerhet, hälsa och hållbar utveckling, men även att följa instruktioner, arbeta mot kända kvalitetskrav och utföra arbetet på estetiskt sätt samt visa noggrannhet i utförandet. Regelföljande kan uppfattas som en generell kunskap, men jag väljer att placera det inom specifika yrkeskunskaper, eftersom det kräver ett yrkesspecifikt kunnande i utförandet.

De specifika yrkeskunskaper som expertgrupperna har valt som centrala och meningsfulla bedömningsgrunder i kursen är de som ska bedömas och beskrivs i kunskapskraven. Det är svårare att se till att kunskapskraven stämmer överens med arbetslivets krav för de specifika yrkeskunskaperna än för nyckelkvalifikationerna, eftersom området inte är tillräckligt utforskat. Men det är viktigt att påpeka att branschens representanter har varit med och tagit fram kursernas viktigaste innehåll och grunderna för bedömningen. Lärarna och apl-handledarna borde därför

känna sig trygga med att bedömningsgrunderna för de specifika yrkeskunskaperna är relevanta.

Metoder för bedömning

Yrkeskunnandet innehåller många delar, och kräver därför att vi varierar formerna för bedömningen. Man kan inte bedöma yrkeskunnandet enbart genom skriftliga eller muntliga prov, eftersom de framför allt prövar den kognitiva och kommunikativa förmågan. Proven saknar det nödvändiga yrkessammanhanget och samstämmigheten med verklighetsanknuten undervisning. Eleverna visar tydligast att de förstått något genom att utföra handlingen – inte genom att beskriva den. Däremot kan skriftliga och muntliga prov vara viktiga delar i helhetsbedömningen.

Arbetsuppgifterna i yrket är ofta komplexa och bundna till en viss situation, och därför måste vi variera olika metoder för bedömningen. Vilka metoder vi väljer beror på vilket mål vi har med bedömningen. För att göra en heltäckande bedömning behöver vi bedöma eleverna summativt och formativt.

Summativa bedömningar gör vi ofta när vi vill summera vad eleven lärt sig under en viss tid. De ger svar på vad eleven kan just vid visst tillfälle. Att sätta det slutgiltiga betyget på kursen är ett exempel på summativ bedömning.

Formativa bedömningar vägleder och utvecklar elevernas lärande. De ger svar på hur eleverna kan utvecklas framöver. Formativ bedömning identifierar vad eleverna har lärt sig, vad de inte har lärt sig och vad de har problem med. På så sätt stöder bedömningen både undervisnings- och lärandeprocesser. Formativ bedömning förutsätter att bedömaren kan observera vad eleverna gör i arbete under kursens gång. Observationerna tar tid och måste dokumenteras.

Syftet med bedömningen avgör vilka metoder vi väljer. Utgångspunkten är frågan: Varför ska jag utföra den här bedömningen? Några skäl kan vara att förbättra den egna undervisningen, få information om elevernas brister för att kunna sätta in rätta åtgärder, kartlägga kunskapsnivån i klassen eller hos den individuella eleven för att kunna bedöma undervisningsnivån och progressionen eller skaffa underlag för betygssättning. Först när vi kan svara på frågan vet vi hur vi kan använda resultatet av bedömningen. Efter det kan vi bestämma en passande form för bedömningen som bygger på sakliga överväganden. För att vi sedan ska kunna tolka bedömningen måste vi förstå förutsättningarna, och därför måste vi planera bedömningen i god tid. Några exempel på vanliga bedömningsmetoder: skriftligt och muntligt prov, simulering av handlingar eller händelser, uppvisning, skapandet

.....
Läs mer om summativa bedömningar i Gipps (1994) och formativa i Gipps & Murphy (1994).
.....

.....
Läs mer om portföljmeto-
den i Lindström (2005).
.....

av olika typer av produkter, dagbok, novell, offentliga framträdanden, case-metod, konkreta yrkesrelaterade handlingar eller situationer i realtid.

Andra användbara bedömningsformer är portföljmetoden, projektmetoden samt utställningar, presentationer och visningar av projekt inför publik.

Portföljmetoden innebär att eleven under kursens gång samlar meningsfulla arbetsresultat, processbeskrivningar och reflektioner samt själv- och kamratvärderingar av utförda arbetsuppgifter i en samlad portfölj. De kan sedan bedömas av eleven, externa bedömare eller läraren och lärarlaget. Metoden tar tid att genomföra och bedöma, och måste därför organiseras tydligt. Fördelen är att vi får ett ordentligt underlag för bedömningen som speglar elevens utveckling, attityder, kunskaper och färdigheter. Det gör att både vi och eleverna kan känna större förtroende för att vi gör en korrekt bedömning. Det viktiga är att vi redan i planeringsstadiet har bestämt vad vi ska bedöma.

Projektmetoden tar fasta på både nyckelkvalifikationer och viktiga specifika yrkeskunskaper – eleven får möjlighet att utveckla dem och läraren får möjlighet att bedöma dem. Ofta är det möjligt att bedöma helheten av kunnandet inom projektets ämnesområde. Nackdelen är att projekt ofta skiljer sig från varandra. Därför är det extra viktigt att bestämma vad man ska bedöma och att analysera projektets förutsättningar redan i planeringen.

Utställningar, presentationer och visningar för publik har fördelen att det sätts upp en definitiv deadline och att de blir realistiska. En bredare publik kan också visa vad de tycker, vilket kan påverka elevernas sätt att se på arbete. De får ta del av andras erfarenheter och tränar sig i att sätta sig in i andra människors situation. Att samarbeta med utomstående på det här sättet kan leda till att eleverna utvecklar förmågor och färdigheter som i vanliga fall inte får tillräcklig stimulans. Nackdelen är att det kan bli svårt att bedöma eleven.

Bedömningens olika faser

Bedömningen kan delas in i tre faser: planering av arbetet, genomförande och utvärdering.

Planeringen innebär att man måste fråga sig varför man gör bedömningen. Utifrån det väljer man former för bedömningen och samlar på sig dokumentation.

Genomförandet kräver att arbetsuppgifterna måste utföras i en realistisk miljö med relevanta arbetsredskap, material och hjälpmaterial. När lärare, arbetsledare eller elever ska bedöma genomförandet måste de observera vad eleverna gör och

dokumentera resultatet. Det krävs att bedömare med egna ögon bedömer hur uppgiften genomförs och tolkar den i förhållande till målen, kunskapskraven och förutsättningarna. Enbart muntliga och skriftliga beskrivningar är inte tillräckliga för en trovärdig bedömning i yrkesämnena. Här kan både nyckelkvalifikationer och specifika yrkeskunskaper vara grunder för bedömningen. Några exempel är hur eleverna organiserar sin arbetsplats, samarbetar, arbetar självständigt, bearbetar information, kommunicerar, använder lagar och andra bestämmelser, löser problem, kontakter kunder och tar initiativ. Lika viktigt är deras kunskaper om material och maskiner, vilket handlag de har, hur noggranna de är och hur de planerar sin tid. Det är svårt att bedöma alla dessa olika delar, och därför måste vi nog beskriva vad det är vi ska bedöma redan i planeringen.

Utvärderingen kan bestå av både själv- och kamratvärderingar. Eleverna kan själva dokumentera händelser, processer och resultat genom digitala bilder eller filmer, flödesscheman, ritningar, kalkyler och ljudupptagningar. Dokumentationen ger eleverna möjlighet att reflektera över handlingar och beslut som tagits under arbetets gång. Reflektionen kan göra dem medvetna om sina styrkor och svagheter, och utveckla deras yrkeskunnande.

Referenser

- Europeiska kommissionen. (2007). *Nyckelkompetenser för livslångt lärande en Europeisk referensram*. (bilaga). Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer.
- Gipps, C. (1994). *Beyond Testing a Theory of Educational Assessment*. London. Falmer Routledge.
- Gipps, C. & Murphy, P. (1994). *A fair test? Assessment, achievement and equity*. Buckingham: Open University Press.
- Lindström, L. (2005) Portföljmetodik i estetiska ämnen. I Lindström, L. & Lindberg, V. (red). *Pedagogisk bedömning: Om att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: HLS Förlag.
- Höghjelm, R. (red) (1998). *Från Wittgenstein till degknådning, om yrkeskunskap och yrkeskulturer*. Stockholm: HLS Förlag.

Tsagalidis, H. (2008). *Därför fick jag bara Godkänt: Bedömning i karaktärsämnen på HR-programmet*. Stockholm: Pedagogiska institutionen Stockholms universitet.

Wiggins, G. (1998). *Educative assessment: Designing assessments to inform and improve student performance*. San Francisco: Jossey-Bass Publisher.

Elektroniska källor

Svensk Näringsliv (2001). *Ny kunskap – nya världar, Vilken kompetens behöver företagen?* (www.svensktnaringsliv.se/material/rapporter/ny-kunskap-nya-varldar-vilken-kompetens-behov-foretagen_289.html)

Svensk Näringsliv och KK-stiftelsen (2006). *Företagens kompetensbehov – en utmaning för Sverige*. (www.kks.se/om/Lists/Publikationer/DispForm.aspx?ID=50).

Perspektiv på bedömning

– teman, överväganden och konflikter

DANIEL WERNEGREN, UNDERVISNINGSRÅD, SKOLVERKET

Skolverket har bjudit in yrkeslärare att reflektera kring sina erfarenheter av bedömning. Några av lärarnas tankar har vi sammanställt här, för att peka på några intressanta teman, överväganden och konflikter som yrkeslärare ser i sin vardag. Lärarnas erfarenheter kan bli utgångspunkt för diskussion om vardagliga bedömningsfrågor.

Yrkesman och lärare – bedömningsdilemman?

Johanna Gerberich har erfarenhet från restaurangnäringen. Hon reflekterar över hur olikheter i bransch- och yrkeserfarenhet bland yrkeslärarna kan färga deras bedömningar.

Lärarens uppfattning av branschens krav riskerar ibland att påverka bedömningen, menar Johanna Gerberich. Det är lätt hänt att tänka på de krav som ställs i en praktisk vardagssituation i yrket när man bedömer en elevs arbetssätt, yrkeskicklighet eller sätt att bemöta kunder. De erfarenheter som läraren har från sin egen yrkeserfarenhet kan ibland överskugga de beskrivningar av mål och kunskapskrav som finns i skolans styrdokument. ”Jag trillar lätt in i att utgå från den yrkespraxis jag känner och som präglar branschen”, säger Johanna. Risken med detta är att hon riskerar att förbigå de kunskapskrav som står i ämnesplanen, att hon istället skapar en inofficiell och delvis dold uppsättning krav och förväntningar.

Johanna Gerberich berättar om hur yrkeslärare ofta arbetar nära sina elever, till exempel i en restaurangmiljö. I denna realistiska situation kan eleverna ibland ställas inför komplexa uppgifter eller snabbt uppkomna problem som tillhör restaurangens vardag som de får lösa. Det uppkomna problemet, elevens agerande och lärarens bedömning kan gå väldigt snabbt. Det finns i alla sådana situationer en risk att man som lärare överskattar (eller underskattar) värdet i en enskild prestation. Vid noggrannare bedömning, i efterhand, kan man komma fram till att bedömningen och det positiva (eller negativa) intrycket i ögonblicket kanske inte bottnar i ett kunskapskrav i kursen, menar Johanna Gerberich. Det gäller sådana gånger att på olika sätt påminna sig om att bedöma rätt saker.

Ett annat dilemma som Johanna ser, handlar om bedömningsituationen och

likvärdighet. Branschen utvecklas kontinuerligt, är dessutom brokig och olika delar skiljer sig mycket åt. Detta medför att lärarnas referensramar skiljer sig åt och därmed vad de ser och bedömer, vad de värderar och premierar.

Vissa lärare har erfarenhet från en del av branschen, andra från en helt annan. Vissa har en rykande färsk yrkesbakgrund, andra har en erfarenhet som ligger flera år tillbaka i tiden. Det ställer ökade krav på lärarnas fortbildning, men det är också en möjlighet för både bransch och skola. Ett närmare samarbete kan stärka ”branschens vilja och ambition att ta ansvar för framtida kollegor och då i sin tur hjälpa och stötta skolorna och lärarna”, säger Johanna. Det är också här de nationella programrådena kan fylla en viktig funktion.

Man kan nå längre i sitt arbete med likvärdig och rättvis bedömning ute i skolorna, menar Johanna Gerberich. Hon tror att lärare behöver diskutera bedömningsexempel och vad som menas med kunskapskrav. De skulle ha stor hjälp av bedömningsmatriser. Lärarna behöver också diskutera bedömning med lärare från andra skolor och vara medbedömare åt varandra.

Allsidig bedömning – en utmaning

Eva Lönn har erfarenhet från hotell- och turismnäringen. Hon berättar om yrkeslärares behov av att göra en allsidig bedömning av elevens kunskaper. Hon beskriver hur hon lär sig mer om elevernas kunskaper genom olika bedömningsmetoder, till exempel teoretiska prov, praktiska övningar i yrkesteknik, praktiska prov och apl.

Det är viktigt att använda matriser som är kända av eleverna på förhand, slår Eva fast. Om matriserna är tydliga och objektivt bedömningsbara, blir det möjligt att hålla isär olika förmågor och få en relevant bild av elevernas utvecklingsbehov, resonerar hon. Annars kan man lätt förledas att tro att en elev har förmågor som hon inte har, och föra över intryck av prestationer från ett område till ett annat.

En förmåga som Eva Lönn upplever kan blanda är kommunikativ förmåga. Branschen vill många gånger ha kommunikativt skickliga medarbetare. Detta vet läraren och riskerar därmed att bli ensidig i sin bedömning. Det är inte givet att en elev som är kommunikativ, serviceinriktad och kundorienterad också har yrkeskompetenser inom andra områden av utbildningen.

Läraren bör utforma olika bedömningssituationer, för att få underlag om elevens kunskaper och färdigheter från alla delar av kursen, anser Eva. I det arbetet tycker hon att det är klokt att gå systematiskt till väga och kontinuerligt följa elevens prestationer inom olika områden.

Hon beskriver olika former av praktiska prov som ingår i hennes bedömning. Hon pekar på att det ofta finns en samstämmighet mellan individuella resultat från olika sammanhang: en elev uppvisar en nivå av kunnande på apl, och samma nivå av skicklighet i både praktiska övningar och i praktiska prov. Men ibland är det inte så enkelt. I vissa situationer provas förmågan till samarbete, i andra förmågan till självständighet och initiativkraft, exempelvis.

Eva Lönn nämner i det här sammanhanget vikten av att eleven tränas att bedöma sitt eget lärande och sin egen prestation. ”Ett komplement till lärarens egen bedömning är att systematiskt låta eleven utvärdera sitt arbete och resultat från olika situationer och bedömningsformer, gärna genom att eleven skriver loggbok om sina prestationer”, säger hon. ”Nyckelord är samverkan, självständighet, noggrannhet, initiativförmåga, planeringsförmåga, stresstålighet, kommunikation, omdöme, ansvar, gäst- och kundkontakt samt handlag i yrkesteknik.”

Vardagliga situationer är en annan sak Eva Lönn betonar och ser som viktiga att pröva och bedöma – till exempel problemlösning eller rent handlag i vanliga arbetsuppgifter. Till exempel låter hon kontrollera hur ett hotellrum är städat, en hotellsäng är bäddad eller en konferenslokal är iordningställd. Hon planterar i varje situation ett problem, en rad brister eller någon annan komplicerande omständighet, och observerar hur eleven tolkar situationen och hur eleven agerar. Praktiska övningar och prov bör följas upp med ett samtal med eleven, för att ge möjlighet till ett reflekterande synsätt.

Eva Lönn betonar genomgående vikten av att hämta in underlag från olika källor och med hjälp av olika metoder. Eleven kan också själv bidra till sin utveckling med hjälp av strukturerad och systematisk självbedömning. Eva vill slå ett slag för att försöka se varje elevs styrkor och hjälpa eleven att utveckla de områden där det finns brister.

Viktigt men svårbedömt

Erica Olofsson har erfarenhet från kemisk industri. Hon berättar om konflikten mellan det lättbedömda och det svårbedömda, om skillnader i lärares referensramar och hur detta försvårar en likvärdig och rättvis bedömning.

Det är lättare att bedöma teoretiska kunskaper än praktiska, tycker Erica. Det går att ställa en fråga i teoretiska sammanhang, och elevens svar visar ganska tydligt elevens förståelse – om man är tveksam kan man ställa en följdfråga. De teoretiska kunskaperna passar sig också bra för skrift och ger ett underlag som kan tolkas och analyseras.

På samma sätt ser Erica Olofsson laborationen som en tämligen oproblematiske bedömningssituation, eftersom eleven har en specifik uppgift som ska lösas. Det går att observera hur eleven tar sig an uppgiften under laborationens gång. Det går även att bedöma samarbetsförmåga och vem som gör vad och på vilket sätt. Dessutom går det att bedöma förmågan att förstå instruktionerna och lösa de problem som uppkommer. Det går att kontrollera elevens resultat och de slutsatser hon dragit.

Svårbedömda situationer uppstår till exempel vid studiebesök eller under praktik. Vid studiebesök kan det vara svårt att hinna observera vem som gör vad. Och under praktiken får läraren förlita sig på omdömen och observationer från en handledare, som inte har lärarens kunskap om styrdokument och bedömningsfrågor.

I kemivärlden finns också vissa branschspecifika bedömningsproblem, konstaterar Erica. Det kan vara svårt att se vad en elev presterat eftersom arbetet inte leder fram till någon handfast produkt. ”Eleven redovisar i efterhand genom en rapport eller en muntlig redovisning. Men där visar de bara hur bra de förstått själva processen”, säger hon. Själva tillvägagångssättet och arbetet i sig är det svårt att gå tillbaka till och studera. Att vara ständigt närvarande på elevernas praktikplatser är heller inte praktiskt möjligt.

Erica Olofsson ser som sin uppgift att försöka komma åt det svårbedömda, och konstruerar därför sina egna bedömningssituationer. Hon informerar alltid handledaren om hur bedömningen ska gå till och vad som ska bedömas. Efter praktiken resonerar hon med handledaren om hur eleven uppfyllt kursens kunskapskrav. Det gäller i det här sammanhanget att få en gemensam bild av vad som krävs, så att handledaren och läraren förstår varandra och kan beskriva elevens kunskaper på ett bra sätt.

Att överbrygga skillnaderna mellan lärarens referensram och handledarens är svårt, menar Erica. Det är inte ovanligt att handledaren ställer för höga krav. Ett sådant område är självständighet, där många handledare vill att eleven ska vara helt självgående. Läraren ser däremot att eleven fortfarande håller på att lära sig. Själva ordet handledning kan också betyda olika saker: ”Inom industrin tror man att handledning betyder ’gå vid sidan om’. Istället handlar det om att ha någon att rådfråga”, säger hon.

Erica Olofsson har stor tilltro till dialog som en metod för att överbrygga skillnaderna i synsätt mellan industri och skola. Dialogen gör det möjligt för läraren att ta del av elevens kunskaper under praktiken, i de många situationer och processer där läraren inte kan vara närvarande.

Diskussionsfrågor

- Hur ser du på förhållandet mellan branschens kunskapssyn och styrdokumentens?
- Hur ser du på de svårigheter som praktiken skapar för lärarens bedömning? Vilka möjligheter ser du?
- Allsidighet i bedömningen är ett honnörsord. På vilka sätt går det enligt din erfarenhet att arbeta för att få ett underlag som gör elevens kunskaper rättvisa?
- Hur ser du på konflikten mellan det lättbedömda och det svårbedömda? Vad är lättbedömt? Vad beror det på? Vad är svårbedömt? Hur kan det bli bedömningsbart?

Bedömningsexempel i yrkesämnena

I samband med införandet av den nya gymnasieskolan kommer vi att publicera material med bedömningsexempel för yrkeslärare på Skolverkets webbplats. Materialet ska ge yrkeslärare stöd att bedöma elevers utveckling och resultat i yrkesämnena.

Vi vill inspirera till diskussioner som kan vidareutveckla lärares bedömarkompetens. Därför finns det inte alltid färdiga svar på alla frågor.

Materialet utgår från den kunskapssyn som beskrivs i läroplan och ämnesplaner. Vi har valt att avgränsa materialet med ett exempel från respektive yrkesprogram. Materialet är ett levande dokument, och exemplen kommer att fyllas på successivt. Vi hoppas att exemplen ska kunna leda till diskussioner om bedömningar i andra ämnes- och kursplaner på respektive program.

Man kan använda materialet på olika sätt – gemensamt i lärargrupper, av enskilda lärare eller som underlag för en studiedag.

Alla bedömningsexempel är uppbyggda på ungefär samma sätt:

- en generell del som beskriver bedömningssituationen och vad uppgiften ska pröva
- uppgiftsinstruktionen
- ett dokumenterat elevarbete
- ett filmat samtal som visar två lärare och en elev som går igenom det dokumenterade elevarbetet och talar om kvaliteter utifrån kunskapskraven
- ytterligare frågor som fördjupar det som filmen visat
- referenser för den som vill fördjupa sig ytterligare.

Uppgifterna i materialet

De uppgifter som presenteras i bedömningsexemplen illustrerar bedömningssituationer där eleverna får visa sitt kunnande och där de bedöms utifrån nivåerna i kunskapskraven. För att bedömningen av elevernas yrkeskunskaper ska bli så konkret och tydlig som möjligt, visar materialet autentiska och yrkesrelaterade situationer där en eller fler elever fått genomföra uppgifter.

Innan vi beskriver uppgifterna redovisar vi vilka delar av det centrala innehållet i kursplanen som uppgiften prövar och som eleven ska visa sitt kunnande i. Avsikten är att uppgifterna ska ge eleverna möjlighet att visa väsentliga kvaliteter i kunnandet, som ibland kan vara svåra att synliggöra.

Det filmade samtalet mellan elever, lärare och handledare hoppas vi ska inspirera till diskussioner om hur bedömningen kan gå till.

Bedömning

Som stöd för hur de olika styrdokumenterna ämnesplan – kursplan – kunskapskrav kan användas i förhållande till varandra finns en matris till hjälp. I matrisen finns de förmågor i ämnet som bedöms i uppgiften i kolumnen längst till vänster. Därefter följer kunskapskraven från E till A för den aktuella kursen.

Bedömningen i de här exemplen berör hela processen från planering, genomförande och utvärdering samt den färdiga produkten, tjänsten eller uppdraget. Under arbetet med uppgiften får eleven fylla i två olika formulär:

- ett där eleven planerar hur uppgiften ska genomföras
- ett där eleven utvärderar och reflekterar över sin egen arbetsinsats.

Läraren formulerar sin bedömning efter att ha sett hur eleven genomfört uppgiften och jämfört med uppgiftens kunskapsmatris. Inför utvecklingssamtalet kan läraren också studera elevens självutvärdering och reflektioner i kunskapsprofilen. När man jämför dem blir det lättare att göra en plan för den fortsatta utvecklingen. Läraren väger samman elevens visade kunskaper och dokumenterar det som ett underlag för betygssättning.

Om man återkommande använder kunskapsmatriser och kunskapsprofiler, får eleven möjlighet att lättare förstå vad hon eller han måste förbättra. Eleven ser också tydligare vad han eller hon har lärt sig under utbildningen.

Bedömning vid apl och lärlingsutbildning

Vid apl och lärlingsutbildning bygger en stor del av bedömningen på handledarens iakttagelser av eleven. Handledaren ute på arbetsplatsen ger underlag för betyg, medan det är läraren som ansvarar för betyget. Bedömningsarbetet blir lättare om läraren och handledaren har en gemensam grund för sina samtal om elevernas kunskapsutveckling. För att få en samlad bild av en elevs kunskap kan

man använda olika typer av dokumentation som underlag, till exempel kunskapsmatriser och kunskapsprofiler. Dokumentationen kan användas vid regelbunden återkoppling, självutvärderingar, betygssättning och utvecklingssamtal.

Med sikte mot examensmålet

Uppgifterna i de bedömningsexempel vi publicerat på www.skolverket.se tar upp de tre momenten planering, genomförande och utvärdering, som alla finns i examensmålet och i det avslutande gymnasiearbetet. Att arbeta med den här typen av återkoppling på uppgifter är ett stöd för eleverna, eftersom de tränas i ett arbetssätt som innehåller alla tre momenten. Eleven blir på så sätt förberedd för ett arbetssätt som ingår i gymnasiearbetet.

Bedömningsexempel

Under 2011 kommer bedömningsexempel för gymnasieskolans yrkesprogram att publiceras på www.skolverket.se/yrkesbedomning.

Stödmaterialet ger en bild av bedömning i den nya gymnasieskolans yrkesprogram. Innehållet grundar sig på perspektiv och tankar från Skolverket, forskare och yrkesverksamma lärare.

Materialet vänder sig till yrkeslärare och skolledare. Syftet är att ge en bred utblick över de dilemman och möjligheter som möts i bedömning i yrkesämnena. Materialet är tänkt att kunna tjäna som utgångspunkt för diskussion och kompetensutveckling inom ett arbetslag.

Vi hoppas att materialet kan bidra till att starta nya diskussioner och ett förnyat arbete med bedömning där samarbete, dialog, lärande och likvärdighet blir ledord.

Skolverket

www.skolverket.se